

מיושבת עליו. ואולי מפני זה אמרו, תפלת ערבית רשות, והיינו מפני שא"א לו לאדם לכוון בתפלת ערבית את הכוונות הרצויות; וכאמרם ז"ל, שאפשר לפטור את כל העולם, אחרי החרבן, מדין תפלה מפני האמור; ושכורת ולא מייד (עירובין ס"ה). וגם הזמנים, שבהם תקנו אבות העולם את תפלותיהם, מתאימים מאד: יעקב תקן ערבית, בשעה שברח מעשו אל לבן (אולי — ברגע היותר קשה שבחייו); יצחק — מנחה, בשעה שרגליו הובילו אותו לקראת רבקה (כנאמר: על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא [תהלים ל"ב] ודרשו חז"ל — זו אשה, ובודאי שם או יצחק אל לבו, כי הולך הוא להביא לעולם את הדורות, שעליהם נאמר לאביו: ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה...; ואברהם תקן תפלת שחרית, תפלת עשיר ומאושר, בשעה שנתבשר על לידת יצחק... ובשעה שראה את מהפכת סדום, ולא רק הוא ניצל, אך גם בן אחיו יצא מתוך ההפכה בזכותו; וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'" (לעיל י"ט כ"ז). וכאמרם ז"ל, ראה במפתחם של רשעים ואמר שירה. (ברכות י').

(ברכות ו'). והטעם לזה, שב"תפלת שחרית" בזמן שהשעה משחקת לו לאדם, ושמש הצלחתו עולה — אז קשה לו לכוון יפה בתפלתו, וכן אמרו, לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, כי הצרה מטמטמת את הלב, ואין דעתו מיושבת עליו להתפלל בכונה. אבל "תפלת המנחה", בשעה שהאדם רואה, שעוד מעט ושמשו שוקע (והלילה יפרוש כנפיו השחורות על העולם), שיסורין באים עליו, אבל טרם באו, — רק אז אפשר לכוון היטב בתפלה, היינו בשעה שלא נסיון העושר ולא נסיון העוני מפריעים ומבלבלים את כונתו בתפלה. ולפיכך היא המעולה שבתפלות, וכל ימי יעקב היו רעים, והוא בעצמו אמר זאת לפרעה: "מעט ורעים היו ימי שני חיי" (לקמן מ"ז ט'). ולא הגזים יעקב ח"ו, באמרו זאת, שהרי כל ימיו היה נרדף מעשו ומלבן, שזה אמר להרגו, וזה אמר ל"עקרו" משרש; אח"כ היתה לו צרת הבת וצרת הבנים, שהתקוטטו זע"ו, ועל כולם — צרת "הבן זקונים", שנמכר ע"י אחיו לעבד; ויעקב אמר עליו: "טרף טרף" ולא קבל עליו תנחומין, הוא גלה גולה אחר גולה; פדנה ארם, שעבד שם כ' שנה במסיבות, שהוא עצמו מתאר: "הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני"; אח"כ גלה למצרים, שאמנם "זכה" לרדת שמה לא בשלשלאות של ברזל, אבל בישבו שם ידע, כי הוא ובניו נמצאים כבר ב"כור הברזל", הצדיק הזה, האובד בתומתו, תקן "תפלת ערבית" — ויפגע במקום... כי בא השמש; ולמד ע"י זה את בניו, שאפילו מי שעולם חשך בעדו, — צריך להתפלל לה', ואף שאין דעתו

ויפגע במקום. למדנו שתקן תפלת ערבית, רש"י, אברהם תקן תפלת שחרית, יצחק — מנחה, יעקב — ערבית (ברכות כ"ו), ולמה דוקא כסדר הזה, ולא כסדר בריאת העולם (ויהי ערב ויהי בקר); ערבית שחרית ומנחה? ולמה התחיל אברהם משחרית? ואולי מפני שהתפלות הנה נגד הקרבנות, ובקרבנות הלילה הולך אחר היום שלפניו, אבל עוד לי בזה מילין: הנה משלשת האבות חי אברהם חי נחת, עושר וכבוד, אמנם הוא נתנסה בעשרה נסיונות, אבל מכלם הצילו ה' ומרובם — בדרך פלא, עד שיצא שמו בעולם כ"נשיא אלהים", ומלכים ורוונים כרתו עמו ברית, ואחרי אשר הכה את ד' המלכים, נתאספו כל מלכי מזרח ומערב אל עמק השוה ורצו להמליכו על כל העולם, הוא נהג א"ע כמלך, והכל נהנו ממנו, וכל ימיו היו טובים; והוא, כצאת השמש בגבורתו, היה מכובד ורצוי על כל, וחיוו היו דומים ל"בקר", ולו היה נאה ויאה לתקן תפלת שחרית, ובא ללמד, שאדם, שנתן לו ה' עושר וכבוד, מחוייב להתפלל ולהודות לה' על כל החסד, אשר עשה עמו. יצחק, שאמנם אף הוא חי עושר וכבוד (לפי דברי הא"ע — היה עני לעת זקנותו), היה היהודי הראשון, שטעם מרירות הגלות, בשמעו מפי אבימלך את ה"לך מעמנו" הראשון, — שנשנה אח"כ אלפי פעמים מפי מלכים ועמי הארץ לבניו בכל מקומות פיזוריהם, ואף שהשעבוד, שנגזר בכרית בין הבתרים, לא התחיל בימיו, — אבל ה"גר יהי זרעך", האמור לאברהם, התחיל מיצחק, ואם נוסף לזה, מה שקבל ע"ע יסורין, ועיניו כהו לעת זקנותו, — הרי אפשר לדמות את ימי חיי יצחק לעת המנחה — "לפני שקיעת החמה", הוא הרגיש, שהגלות והשעבוד, הדומים ללילה, ממשמים ובאים; "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" — תקן תפלת מנחה, לבקש רחמים על "הלילה" — גלות, שיהא נוח, כי "קטן יעקב ודל" מלסכול גלות קשה, ותפלה זו היא המעולה שבתפלות, וגם אליה לא נענה אלא בתפלת המנחה

במד"ר (פ' ס"ח) י"ב אבנים נטל, אמר כך גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים, אברהם לא העמידם, יצחק לא העמידם, אני אם מתאחות הן וכו' יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים. וכבר אמרנו לפרש עפ"י מה שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה דכל היכי שצריך להתאחד אם מתאחד עמם דבר זר שאינו ראוי להתאחד ביניהם מקלקל את ההתאחדות אפי' מן הראויים, ודייק לה מהא דש"ס סנהדרין (פ"ח א) דאי לולב צריך אגד אם מוסיף מין זר גרוע ועומד הוא, דשוב אינו אגד כלל. והנה י"ב שבטים הם מתאחדים כמ"ש (דברים ל"ג) ויהי בישראל מלך בהתאסף וגו' והם יחד כאיש אחד, כעולם אחד, וכמו י"ב מזלות שברקיע, וי"ב ר"ח, ואם יצויר פירוד בקישור המזלות יחרב העולם, כן י"ב שבטי ישראל. אך אי אפשר להתאחד רק כשכולם בטלים אל הש"י, אבל אם הם בריות נפרדות א"א שיהיו כולם אגודה אחת. וכמו שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה בפ"י מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף דגם ביאתן למדבר סיני אינו מפורש שהיתה בתשובה, אך זה הפי' מדכתיב ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד וזה בלתי אפשר אלא כשהם בתשובה. ומעתה יובן מדוע אברהם לא העמידן ויצחק לא העמידן, שבאשר יצאה מהם פסולת היתה הפסולת מקלקלת את האחדות. וע"כ לא הולידו אברהם ויצחק אלא אחד אחד צדיק, כי אי אפשר שיהיו יותר מאחד שהרי היו בלתי מתאחדין, וממילא לא היתה עליהם השראת השכינה כנ"ל ויהי בישראל מלך. ולפי"ז יובן שעשה יעקב"א לסימן אם מתאחדות זו לזו אני יודע שאני מעמידן, שהרי ההתאחדות מורה על הביטול לזה שנגלה עליהם כבמדרש בסמוך ובפ"י מת"כ שם. וכ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה פירש שמה שלא נתאחדו כל האבנים שהיו שם אלא מה שהיו תחת מראשותיו, היינו כענין שאמרו ז"ל (פסחים פ"ג א) עצמות שמשו נותר, וכן אבנים אלו שמשו את יעקב השיגו במקצת מעלת יעקב ע"כ הרגישו ונתפעלו, עכת"ד. ולי יש להוסיף בזה מעט דברים, שכל שם יעקב הוא ע"ש עקב שמורה על ביטול ליו"ד שבראש שמו, וע"כ האבנים שנתאחדו הוא מחמת ענין הביטול שבו, ואם האבנים שתחתיו כן בניו עאכו"כ, ומוכרח שלא תהי' בהן פסולת כנ"ל, וע"כ יעמיד י"ב השבטים מה שאברהם ויצחק לא העמידון:

(3) [בגל קרר (10/2187)]

שהרי ממנו היו עתידים לצאת כל י"ב השבטים, ואשר על כן נתקשה מאוד בדבר. והיינו טעמא דשינוי לשון הפסוק מיעקב לישראל, דמפני שיעקב זה עתיד להיות אב לכל אלו השבטים וראשיתו של כלל ישראל, ושידוכו הלזה היה כל כך חשוב, לפיכך - ויעבוד ישראל באשה, נסתבך ונתקשה הענין עד שנשא לשתי נשיו וכו'.

ובפסוק השני שבהפטרה גם כן יש כפלות, ובנביא העלה וגוי ובנביא נשמר. ונראה לפרש בכונת הדברים, שלאחר יציאת מצרים הכעיסו את הקב"ה כל כך הרבה פעמים, וכבר בקש הקב"ה - הרף ממני ואשמדם ואעשה אותך לגוי גדול וגוי, אך מכל מקום בנביא נשמר, ר"ל המתין. שמשא רבנו הבין שיש צורך להמתין עד לאחר כל טענותיהם וחטאיהם, ולבסוף יתגלה גדולתם וכבודם של ישראל, וכדברי הרמב"ם הידועים בהלכות תשובה (פי"ז הי"ה), שכבר הבטיחה התורה שסופם של ישראל לעשות תשובה. וזוהי כונת כל המשך ההפטרה, שהנביא מוכיח לישראל על כל חטאיהם, ולבסוף צועק ואומר, שובה ישראל עד וגוי, שכל דבר גדול וחשוב מאוד תמיד בא לאחר נסיונות רבים וקשיים מרובים. ואף כאן, סופם של ישראל לעשות תשובה ולעלות למעלה ולדרגה חשובה מאוד, כי בנביא נשמר, שהנביא ידע שיש צורך להמתין לגדולתם, עד עבור כל הנסיונות והצרות דעכשיו, שכל זה אינו אלא בהכנה עוברת עבור הסוף והעתיד המזהיר.

פטרת ויצא: ויברח יעקב שדה ארם ויעבוד ישראל באשה, ובאשה שמר נבניא העלה ד' את ישראל ממצרים ובנביא נשמר (הושע י"ב, י"ג-י"ד) צריכים להבין, מאי טעמא נזכר תחילה בשם יעקב, ותיכף לאח"כ שם ישראל, ומה כונת הכפלות שבפסוק י"ג - ויעבוד ישראל באשה, אשה שמר. ונראה לפרש דהכפלות קאי אשתי נשיו - רחל ולאח. מתחילה רק היה בדעתו לישא אשה אחת, וכמו שעשה יצחק אביו, כמו שעשה אברהם זקנו. והוא מתחילה רצה לישא רחל, דשבע שנים אשונות היו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה (כ"ט, כ'). והיינו קאמר - ויעבוד ישראל באשה, והכונה לרחל. ומאי דמסיים הפסוק - אשה שמר, הכונה על לאה, שהמתין שמה בפדן ארם עוד שבע שנים - בור לאה, והכונה בתיבת שמר - להמתין, כמו שכתוב - ואביו שמר ת הדבר, ופירש רש"י שמה, שהיה ממתין ומצפה וכו'. ואף כאן היה נקב ממתין ומצפה מתי יכלו שבע שנים הנוספות האלו, ויפטר עבודתו זו, כי רק שבע שנים הראשונות היו בעיניו כימים אחדים, אף שעבד את לבן באמת ובאמונה אף ב' שנים השניות, מכל מקום א באה עבודה נוספת זו עליו מתוך שמחה.

ובאמת צריך להבין, מאי טעמא בא לו עסק זה של השידוכין כל כך בקושי וברמאות, עד שלבסוף הוצרך לעבוד י"ד שנים שלמות. זנראה לומר בזה, שכל דבר שהוא חשוב מאוד תמיד בא לו לאדם קשיים רבים, ולא בפשיטות ובאופן רגיל. [השוה מש"כ לפי תזריע הי"פ וכפר עליה.] ואף הכא נמי, שידוכו של יעקב היה ענין חשוב מאוד,